

MYKOLAS BIRŽIŠKA IR LIETUVIŲ DAINOS 125-ąsias gimimo metines paminint

Leonardas Sauka

Mykolas Biržiška – patraukli ir raiški asmenybė, palikusi ženklus pėdsakus Lietuvos XX a. moksliniame, kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime, – išsiskiria lietuvių folkloristikoje kaip reikšmingų darbų, skirtų lietuvių liaudies dainoms, pradininkas.

Išvydo jis pasaulį 1882 m. rugpjūčio 24 d. gražiam Žemaitijos miestelyje Viekšniuose, prie žmonių apdainuotos Ventos ir netoli į ją įtekančios Virvytės. Augo ir brendo gydytojo šeimoje, kapstėsi iš vaikystės kartu su jaunesniais, vėliau taip pat išgarsėjusiais broliais, bibliografu Vaclovu ir matematiku Viktoru, mylimos motinos globojami. Nuo 1895 m. jaunieji Biržiškos persikelia mokslo siekti į Šiaulių

gimnaziją: Mykolas į trečią klasę, broliai – į prieklasę. Koks tai buvo laikas ir kas virė to meto paauglių galvose, gali pailiustruoti vienas kitas atsitikimas, kuriuos jis vėliau aprašė autobiografinėje knygoje „Anuo metu Viekšniuose ir Šiauliuose“ (1938). Čia gyvai nupiešti tėvų, giminių, artimesnių žmonių, mokytojų portretai, išryškintos tautinės, ideologinės, kultūrinės tendencijos, atpasakota aibė gyvenimo istorijų. Mykolui teko patirti stiprų polonistinės kultūros poveikį. Be to, visa tai apsipynė ir religinėmis – valdžios puolamos katalikybės ir brukamos stačiatikių tikėjimo – nuostatomis. Tai liudija aprašyta 1897 metų Šiaulių gimnazijos istorija, nuaidėjusi iki Petrapilio ir sukėlusį grėsmę protestavusiems moksleiviams netekti

teisės baigti mokslą, kai Mykolas kartu su būreliu katalikų išėjo iš salės, kad nedalyvautų stačiatikių apeigose (Biržiškos 1938: 283–293).

Maištingos nuotaikos ryškios ir iš kitų pareiškimų, dalyvavimo kai kuriuose įvykiuose. Antai Mykolas Biržiška prisimena, kaip su Marijonu Sviechauskiu per atostogas ant Salduvės kalno iškilmingai vienas kitam pasižadėjo (prisiekė!) kovoti dėl išvadavimo: draugas – Lenkijos ir Lietuvos, jis – tik Lietuvos (ten pat: 295). Aštuntojoje klasėje vėl tik po sunkių žygių neišlėkė iš gimnazijos, kai įsipynė į studento, išmesto už riaušes iš Petrapilio universiteto, vakarėlį (ten pat: 319–323).

Tačiau tikru lietuviu patriotu M. Biržiška tapo pamažu. 1897 m. per visuotinį gyventojų surašymą jo apsisprendimą dėl tautybės lėmė motinos argumentas: „Jei-gu jūs“, aiškino ji mums, „neįsirašysite lenkais, tai rusų valdžia palaikys jus rusais, nes lietuvių ji nepripažįsta: katalikai rusams eina lenkais“. Tuo paveiktas, užsirašiau, kad ir abejodamas, lenku ir paskui graužiaus, bet mano broliukai – antrokas Vacius ir pirmokas Vikas rašėsi žemaičiais...“ (ten pat: 279).

Panašūs ir ne vieno draugo argumentai, kad litvomanija esanti žalinga, tai separatizmas, „parsidavimas maskoliams“, pamažu buvo įveikti. Daug prisidėjo prie to ir pokalbiai su bendramoksliais Povilu Urbšiu. Mykolo pasikeitimas ryškus iš to-kio epizodo: „Motinai kartojant priekaištus „litvomanijai“, griežtai pareiškiau esąs lietuvis ir universitete stosiąs lietuvių studentų draugijon. Į tai man motina atkirto: „Tai tu ne mano sūnus, nes aš pagimdžiau lenką!“ Tas, žinoma, gerajai motinai nesukliudė ne tik veikiai susitaikyti su mano „litvomanija“, bet ir pačiai pasijusti lietuve taip, jog po kelerių metų ji net netikėjo man taip atkirtus“ (ten pat: 325).

Šitos kelios detalės iš jaunojo Mykolo gyvenimo padeda įsivaizduoti, kokius išgyvenimus tada jam teko patirti. Iš minėtos autobiografinės knygos matyti, jog gimnazijoje jis daug laiko skyrė literatūrai ir istorijai. O studijuoti teisę nusprendė, kad galėtų grįžti į Lietuvą, tarnauti jos žmonėms. Be to, kaip jis teigė, „teisių fakultete“ bus nemažai ir jo mėgstamos istorijos (ten pat: 310).

Nuo 1901 m. pradėjęs Maskvoje studijuoti teisę, M. Biržiška „dažnai paslapčiomis užbėgdavo pasiklausyti istorijos ir literatūros profesorių paskaitų (anais laikais buvo draudžiama klausyti lekcijų svetimuose fakultetuose)“ (Viskanta 1932: 103–104). Kartu aktyviai dalyvavo studentų organizacijų veikloje. 1902 m. jis drauge su keliais šimtais studentų buvo kariuomenės suimtas, iš pradžių nuteistas dvejiems metams tremties į Sibirą, vėliau pateko į Butyrkų, Vilniaus, Kauno kalėjimus, juose išbuvo pusę metų. Paleistas grįžo į universitetą ir studijas baigė 1907 metais.

Įgyta teisininko profesija nenulėmė tolesnio jo gyvenimo kelio. Kiek padirbėjęs advokatu (1907–1909 m.), toliau triūsė banke (1909–1915 m.), vėliau daugiausia teko dirbti pedagogu, dėstytoju. Karo metais įsteigė pirmąją lietuvišką gimnaziją Vilniuje, buvo ir jos direktorius, paskui direktoriavo Kauno gimnazijoje (iki 1931 m.). Kartu jau nuo 1922 m. M. Biržiška pradėjo skaityti paskaitas Lietuvos (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo) universitete, dėstė lietuvių literatūros istoriją ir tautosaką, taip pat – baltarusių, lenkų, rusų, čekų literatūras. 1922–1925 m. buvo

Sociologinių (vėliau – Humanitarinių) mokslų fakulteto dekanas, 1925–1926 m. – universiteto prorektorius, 1926–1927 m. – rektorius. Nuo 1927 m. – profesorius, 1932 m. jam suteiktas VDU, o 1934 m. – Latvijos universiteto garbės daktaro vardai. 1939–1943 m. dėstė Vilniaus universitete ir buvo jo rektorius. Nuo 1941 m. – Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys (1946 m. sovietų valdžia pašalino iš akademijos narių, o prasidėjus atgimimui, 1988 m. jam vėl gražintas akademiko vardas) (Aleksandravičius 2003: 235).

Reikšminga ir M. Biržiškos visuomeninė politinė veikla. Iš pradžių daug laiko skyrė socialinėms problemoms, kartu rūpinosi kultūros reikalais, aktyviai prisidėjo atkuriant Lietuvos valstybingumą. Jis buvo Lietuvos Tarybos narys, drauge su kitais signatarais 1918 m. vasario 16 d. pasirašė Lietuvos nepriklausomybės aktą. Vėliau, Lenkijai okupavus Vilnių, nepailsdamas kovojo dėl sostinės lietuvių teisių. Valdžios buvo įkalintas ir tik įsikišus Tautų Sąjungai ištremtas į Lietuvą.

Įkūrus Lietuvių mokslo draugiją, M. Biržiška įsitraukė į jos veiklą. Šalia kitų uždavinių draugija rūpinosi ir vadovėlių, kurių tuo metu labai trūko, rengimu. M. Biržiškai vadovaujant šios draugijos vadovėlių rengimo komisijai, 1919–1922 m. buvo išspausdinta „keliasdešimt autorių LMD lietuviškų vadovėlių ir tyrinėjimų Lietuvos gimnazijoms ir būsimajam universitetui“ (Biržiška 1935: sk. 1207). Jis ir pats parengė kelis tautosakos vadovėlius, taip pat „Lietuvos geografiją“ (1917, ²1918, ³1920, ⁴1921), „Lietuvos istorijos pradžiamokslį“ (d. I, 1919, ²1923).

M. Biržiška daug rašė apie lietuvių literatūrą, kultūrą. Šios krypties straipsnius pradėjo publikuoti dar būdamas studentas. O reikšmingesni jo darbai iš lietuvių literatūros istorijos yra „Mūsų raštų istorija“ (1920, ²1925), „Barono gyvenimas ir raštai“ (1924), „Duonelaičio gyvenimas ir raštai“ (1927), „Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos“ (I–II, 1931, 1938) ir kiti.

Nepaprastą M. Biržiškos darbštumą rodo ir jo intensyvus bendradarbiavimas spaudoje, gausybė įvairios tematikos straipsnių, žinių publikacijų. Antai kaip „Lietuviškosios enciklopedijos“ vicedaktorius, talkindamas broliui Vaclovui, prie šio leidinio rengimo darbavosi tiesiog karštligiškai: „Pirmuose trijuose tomuose jo parašyta apie 3½ tūkst. straipsnių ir straipsnelių“ (ten pat: sk. 1210).

1944 m. emigravęs į Vokietiją, 1946–1949 m. dėstė Pabaltijo universitete, o nuo 1949 m. išvykęs į JAV, ten taip pat prisidėjo prie „Lietuvių enciklopedijos“ rengimo. Emigracijoje paskelbė įvairius darbus, kaip antai: „Senasis Vilniaus universitetas“ (²1955), „Vilniaus universitetas 1940–1941“ (1948), „Lietuvių tautos kelias į naująjį gyvenimą“ (I–II, 1952, 1953), „Dėl mūsų sostinės“ (1960–1962). Daug nuveikė rengdamas spaudai brolio Vaclovo parašytą trijų dalių „Aleksandryną“. Tačiau 1962 m. rugpjūčio 24 d. (koks sutapimas!) Mykolui Biržiškai mirus, šį darbą baigė brolis Viktoras.

Mykolo Biržiškos gyvenimas kupinas įvairiausios veiklos. Jo triūsta begalėje redakcijų, draugijų, komisijų, komitetų. Norint apžvelgti visus jo darbo barus, išryškinti konkrečias situacijas, kuriose jam teko atsidurti, prireiktų plačios studijos. O čia, pateikus svarbesnius jo gyvenimo įvykius, priminus vieną kitą spalvingą detalę, toliau mėginama kiek daugiau pasidomėti tautosakiniais darbais.

Prasidėjo jo kelias šioje srityje knyga „Lietuvių dainos“, pasirodžiusia 1916 m. Vilniuje ir okupacinės vokiečių valdžios uždrausta. Tai buvo pirmasis bandymas pateikti dainuojamąją tautosaką augančioms kartoms, įvilkus ją į „pedagoginį apdarą“. Šiaip tautosakos knygelių vaikams viena kita jau buvo išleista (pvz., J. Jablonskio, Žemaitės ir kt.). O M. Biržiška parengė vidurinėms mokykloms skirtą vadovėlį; tegul tai ir labai nedidelės apimties knygutė, bet turinti dešimties puslapių įžangą, prie jos pridėtas poros puslapių svarbesnių dainų rinkinių ir reikšmingesnių tyrinėjimų sąrašas. Toliau pateikti 126 dainų tekstai, o gale – du priedai: ištraukos iš Samogitos straipsnio „Lietuvių dainų poezijos formos“ (1900) ir Adolfo Sabaliausko darbo „Tautinės Lietuvių muzikos įrankiai“ (1911), dar prišlieta trumpa Juozo Žiojo informacija apie Labanoro dūdą.

Įžangoje aptariamas dainų sugrupavimas, atkreipiamas dėmesys į įvairius jų ryšius su žmonių gyvenimu, ypač darbu. Pasiremiamą daugiau Aukusti Roberto Niemio ir Adolfo Sabaliausko rinkiniu (1912), tik vestuvinės dainos suskirstytos pagal Antano Juškos „Svotbines dainas“ (1883). M. Biržiška, apžvelgęs klasifikavimą, glaustai komentuoja tokias dainų grupes: prie darbo, lopšinės, vaikų, piemenų, šokių ir žaislų, tikėjimų ir papročių, prie gėrimo, karų atbalsiai. Pačioje knygutėje dainų grupės suskirstytos dar smulkiau. Antai tikėjimų ir papročių dainos dar turi tokius poskyrius: a) Senovės tikėjimų atbalsiai; b) Kupolių dainos; c) Kalėdavimai; d) Lalavimai; e) Pabaigtuvių (nuobaigų) dainos.

Vadovėlio įžangoje probėgomis užsimenama ir apie daugelį kitų dainų savybių. Rašydamas apie malimo dainą „Oi užkit užkit, mano girnelės“, nurodo, kad atitrūkusi nuo darbo ji virto atmaina „Ko užsipuolei“. Pagvildenami bendrai ir pavieniui („kuopinių“ ir „vienatvės“) dainuojamų dainų skirtumai. Iš viso jaučiama, kad M. Biržiška buvo susipažinęs ne tik su ankstesniais darbais apie lietuvių dainas, mitologiją, bet jį domino ir bendro pobūdžio veikalai tokių autorių, kaip A. Potebnia, A. Veselovskis, E. Grosse, O. Böckelis, o ypač K. Bücherio knygos „Arbeit und Rhythmus“ idėjos.

1921 m. pasirodė naujas šio vadovėlio variantas „Dainos kelias“. Pasikeitė daug kas: čia vos ne dvigubai daugiau dainų tekstų (222), jos parinktos iš daugelio šaltinių ir visur nurodytas rinkinio sudarytojas. Tai leidžia skaitytojui įsiminti gausų dainų rinkėjų būrį. Gerokai platesni ir šalia dainų pateikiami paaiškinimai. Taigi ir knygos struktūra kitokia: pradedama nuo gamtos, paukščių garsų ir „žodmenio“. Analizuojamos sutartinės, darbo dainos ir dramos dainos (taip pavadinta vestuvių poezija). Susitelkus prie kelių esminių dainų klodų, vėlgi ryškinama jų įvairovė. Pavyzdžiui, apžvelgiant darbo dainas atkreipiamas dėmesys ne tik į ganymo dainas, valiavimus, bet ir savitai pavadintas *skalbtines*, *kultines*, *jotines*, *eitines* ir t. t. Apibūdinant dramos dainas, nurodomi vogtinių, pirtinių vedybų atgarsiai. Samprotaujama apie šių dainų dialogiškumą, skirtingus atlikėjus: vedėją ir chorą.

Truputį medžiagos pasitelkiama ir iš kitų tautų folkloro. Pavyzdžiui, kalbant apie priedainių reikšmes, cituojama Egipto, Amerikos indėnų laivininkų, Korėjos ryžių valytojų dainų ištraukėlės. Aptariant malimo dainas, pateikiama iš Plutarcho

žinoma Lesbo salos girninė dainelė. Taip sudaroma galimybė pajusti tūkstantmetės žanrinės tradicijos galią. O gyvą nūdienos kontekstą paryškina rinkėjų pastebėjimai, kaip antai:

Vieną kartą buvo toks atsitikimas. Per vakaruškas šokant po grįčių ir giedant sutarlines, viena iš šokėjų, gal nuvargus ir išalkus, priėjus prie pečiaus ištraukė kilbasos (dešros) šmotą. Tą patėmijus, rinkinio rinkėja ir gieda: „Ką-ti-se-siol-juo-dą-il-gą-iš-trau-kei?“ Tagi sumani būdama, tuojau atgiedojo: „Cit-se-siol-ne-sa-kyk-tau-pu-sę-duo-siu...“ (Biržiškos 1921: 40).

Antra dalis šios knygos nebuvo išleista.

Reikšmingą istoriografinį darbą apie lietuvių dainas M. Biržiška paskelbė 1919 m. – tai „Lietuvių dainų literatūros istorija“. Šiai temai du skyrius savo veikale „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai“ (1913) paskyrė ir A. R. Niemis, bet jie lietuvių skaitytojams buvo neprieinami, nes parašyti suomių kalba.

M. Biržiškos istorinė dainų apžvalga prasideda nuo metraščių žinių, o baigiasi Liudviko Rėzos gyvenimo ir ypač jo tautosakinės veiklos nušvietimu. L. Rėzai skirta vos ne pusė apžvalgos (p. 53–91). Įtaigiai atskleidžiamas jo gimtinių savitumas, kultūrinė situacija, politinės tendencijos. Raiškiai įvardijami poskyriai, kaip antai: „Prie jurių, prie marelių“, „Nusmilęs [smiltimis apneštas – L. S.] kaimas“, „Dainų dainelės“, „Klebonai ir dainos“. Vienuose poskyriuose aptariami L. Rėzos talkininkai, kitur gilinamasi į dainų turinį, pabrėžiamas jo grožis, paryškinami tautos išgyvenimai karų laikotarpiais, atkreipiamas dėmesys ir į mitinius motyvus.

Labai pakiliai įvertinamos jo paskelbtos dainos: „Grynas tad šiuo žvilgsniu mūsų žmogaus ir žmonių sielos skaistumą ir gelmes šviesuomenei pirmą kartą reikšte pareiškęs dainynas“ (Biržiškos 1919: 90). O visas skyrius apie L. Rėzą baigiamas tokiu poetišku pasakymu: „Bet jau iš jo ant aukštai, lyg nuošalyje iškilusio kalnelio, „prie jūros, prie marelių, įdiegtos rožių šakelei jau augo ir stiprėjo medačių medatis“ (ten pat: 91).

Antra vertus, M. Biržiška nevengė ir kitokios nuotaikos pastebėjimų. Tokie yra 1839 m. studento, būsimo rusų kalbininko, patirti išpūdžiai, susidūrus su senatvės sugniuždytu L. Rėza: „Tai niekur dar nematytas keistuolis. Tai nuo galvos ligi kojų susivyniojęs ipochondrikas, bailus, nepatiklus, užmirštąs ką pirm valandėlės pasakęs“ (ten pat: 90).

Daugybę papildomos informacijos pateikia ir knygos gale esančios „Pastabos“ (p. 92–115). Čia ne tik gausu bibliografinių duomenų, bet ir sukaupta dainų tekstologijai ir tipologijai svarbios medžiagos. M. Biržiška tokiu būdu gerokai pagilino supratimą apie Pilypo Ruigio paskelbtas dainas „Anksti rytą, rytužėlį“, „Aš turėjau žirgužėlį“, „Aš atsisakiau savo močiutei“. Įvairių variantų nurodyta ir kitiems apžvelgtiems tipams palyginti.

Ši knyga buvo įžanga tolesniems tyrimams, kuriuos XX a. antrojoje pusėje plėtojo Ambraziejus Jonynas, Albinas Jovaiša ir kiti tyrinėtojai.

M. Biržiška pradėjo domėtis ir lietuvių karinių-istorinių dainų problemomis. Su jomis vėliau susidūrė Danutė Krištopaitė, Pranė Jokimaitienė, Vita Ivanauskaitė.

Šios tematikos dainas M. Biržiška apžvelgė darbe „Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos“ (1920). Pratarmėje, beje, jis pažymi, kad istoriją čia suprantas susiaurintai: „tiktai žymiausi, vardu įminti įvyksniai, faktai, daugiausia – karai, mūšiai, vadinasi lab. karo istorija mano čia yra sekama“ (Biržiškos: 1920: 3).

Aptaręs pirmąsias metraščių galimas užuominas apie karių žūties atgarsius dainose, didesnę dėmesį nukreipia į Motiejaus Strijkovskio paminėtos Gurdos Gentvilaičio dainos esminę frazę, kuri artima „Sudaičio“ sutartinei. Greta kitų dainų kiek išsamiau apžvelgia tą, „kuri lyg rodo mums į Zigmanto Augusto ir Barboros Radvilaitės jungtuves“ (ten pat: 10), pateikia kelis jos variantus, poroje iš jų išsiterpęs mišlingas *Sarono karaliaus* vardas, apie kurį jau buvo rašęs Jonas Basanavičius. Vytautą, Kęstutį ir kitus temini vėlyvos autorinės dainos, išskyrus lenkišką dvieilį iš XVI a., kurį plačiau XX a. pabaigoje komentavo Valerijus Čekmonas. Gana rezervuoti M. Biržiška nusiteikęs ir į kovų su kryžiuočiais vardų, tų laikų paminėjimus dainose: „Paprastai betgi daina ima painioti senovės kryžiuočius su vėlesniais, XVIII a. prūsokais, ir toji daina virsta, kaip vėliau matysime, XVIII ir net XIX a. rekrūtų daina“ (ten pat: 24). Pateikiamos trys dainos, kuriose girdėti XVII a. mūšių su švedais atgarsių, taip pat kelios dainos, susijusios su 1794 m. sukilimu, jose minimas Tado Kosciuškos vardas. Įdomu, kad apie vieną iš jų M. Biržiška sužinojo iš tėvo, kuris 1913 m. girdėjo dainuojant „Užgyd gaidei pusėj nakties“. Joje yra strofa:

Padėk, padėk, pons Kasčiuška,
maskolių valioti. (Ten pat: 36)

Beje, M. Biržiška pastebi, kad kiek daugiau dainose pasitaiko atgarsių iš Prūsijos karų (1740–1763), bet dar ryškesni jose prancūzmečiai. O vėlesni įvykiai, XIX a. sukilimai jau pagimdė kitas dainas: „31 (krakosmečių) ar 63 lenkmečių įspūdžiai daug rečiau reiškiasi tradicine dainos žodmene“ (ten pat: 64). Apžvelgęs karų su Turkija ir kitomis valstybėmis atgarsius dainose, paskutiniame skyriuje pateikia pavyzdžių, kaip šioje kūryboje atsispindi visai neseno laiko patirti išgyvenimai, kaip vaizduojami Pirmojo pasaulinio karo įvykiai, vokiečių okupacija, emigracija.

Šią ir kitas dvi pirmiau apžvelgtas knygas 1925 m. „Baro“ ketvirtoje knygoje recenzavęs Balys Sruoga labai gerai įvertino „Lietuvių dainų literatūros istoriją“ (plg.: „Biržiška – novatorius pilna to žodžio prasme“; „šiam darbe M. Biržiška instabiai sujungė mitrią, gyvą publicisto dovaną su dar didesne istorininko dovana“ ir t. t.), apie knygą „Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos“ teigia, esą ji, „nežiūrint jos aukštos vertės, sukelia kai kurių abejonių“ (Sruoga 2003: 232). Svarbiausia tai, kad autorius reikiamai neatskyrė liaudies ir individualių dainų: „gal jau geriau būtų buvę, jei M. Biržiška būtų davęs du paraleliniu vaizdu, vieną, kaip liaudis reaguoja savo tikraisiais kūriniais ar liaudy prigijusiais, ar antrą, kaip insibrovėliais ar neprigijusiais, arba dar neprigijusiais“ (ten pat: 235).

Tolesni M. Biržiškos sumanymai buvo imponantiški. Švietimo ministerijai 1924 m. jis pateikė tautosakos tvarkymo ir leidimo planą, o kitais metais – „Dainų spausdinimo planą“. Užsimota pakartoti svarbiausius lietuvių liaudies dainų leidinius (L. Rėzos, S. Stanevičiaus, S. Daukanto, F. Nesselmanno, A. Juškos ir kt.),

toliau rinkti dainas, publikuoti naujai užrašytus tekstus ir išleisti stambų dešimties tomų dainyną. M. Biržiškos manymu, darbus reikėtų pradėti 1925, o juos baigti 1935 metais. Vladas Žukas pastebi: „planas rodo, kad jo autorius nesuvokė šio darbo sudėtingumo, paruošiamųjų ir redakcinių darbų dydžio <...>. Be to, nebuvo atsižvelgta į sunkias to meto materialines knygų leidimo sąlygas, blogą tautosakos rinkinių būklę, specialios folkloristikos mokslo įstaigos nebuvimą ir kt.“ (Žukas 1969: 132).

Šis sumanymas nesulaukė deramo valstybės įstaigos dėmesio.

Iš visos svajonės išsipildė tik vienas dalykas: buvo išleistas trečias L. Rėzos dainų leidimas (d. I – 1935, d. II – 1937). Ši publikacija labai reikšminga, nes nuo jos prasideda pirmieji svarbūs lietuvių dainų tekstologijos žingsniai. Vertindamas Mykolo Biržiškos nuopelnus, Juozas Ambrazevičius recenzijoje apie Rėzos dainų naują pasirodymą rašė: „Prof. M. Biržiška trečiąją dainų leidimą rengė su benediktinišku atsidėjimu ir kruopštumu“. „Didžiausias šio leidinio originalumas – tai dainų teksto lyginimas ir teksto kritika <...>. Šiame lyginyje ir pasireiškė didžiausias prof. M. Biržiškos kruopštumas ir istorinė bibliografinė erudicija“ (Brazaitis 1982: 541–542). Taip pat vertingas kaip reprezentacijos pavyzdys: jis nepriekaištingas savo lyginamuoju metodu ir jo technika. „Šiuo atžvilgiu ir šioje srityje Rėzos dainynas yra vienintelis“ (ten pat: 543).

Galima spėti, kad rengdamas L. Rėzos dainų leidiniui komentarus, o gal ir skatinamas didžiojo dainyno idėjos, M. Biržiška pradėjo dar vieną lietuvių dainų pažinimui ypač svarbų darbo barą: ėmė sisteminti medžiagą iš spausdintų šaltinių, žymėti dainų variantus. Žodžiu, buvo sudarytos sąlygos išryškėti dainų tipams. Šį jo darbą liudija keletas didelio formato įrištų rankraščių. Po keliolikos metų Lietuvių kalbos ir literatūros institute to darbo ėmėsi keturios lietuvių tautosakininkės – Bronė Kazlauskienė, Pranė Jokimaitienė, Vanda Misevičienė ir Elena Mažulienė. Jos susistemino, išskyrė dainų tipus iš spausdintų šaltinių ir rankraščių. Darbą tęsia ir vėlesnės mokslininkės, jau senokai įveikta per pusę milijono užrašytų tekstų.

Visų M. Biržiškos tautosakinių darbų apžvelgti trumpu straipsniu nesiiekta, bet ir iš paminėtųjų matyti, kad labiausiai jis domėjosi dainomis. Matyt, jos įsirišė iš jaunystės; ir vėliau jaudino širdį ši žmonių kūryba, ilgaamžė jos vertė tautai, akivaizdus aktualumas pirmaisiais XX a. dešimtmečiais. M. Biržiškos žodžiais, „pirmieji vieši lietuviški vaidinimai ir epochų koncertai, suruošti Vilniuje, Kaune ir Šiauliuose revoliuciniais išsilaisvinimo metais, buvo sukrečiantys tautos gyvybingumo liudijimai. Žmonės stovėdami klausydavo dainų „Lietuva brangi“, „Kur bėga Šešupė“, moterys net alpdavo ir ne vienas vyras „pravirkdavo kaip vaikas“ (Kubilius 1995: 15).

Žiūrint iš nūdienos perspektyvos, akivaizdu, kad aptartieji M. Biržiškos darbai apie dainuojamąją tautosaką tikrai ženklus indėlis į lietuvių dainų mokslą XX a. pirmojoje pusėje. Tai buvo jaučiama ir anuo metu. Ne be pagrindo tada B. Sruoga pareiškė, kad jis „sukūrė lietuvių „dainologiją“ (Jovaišas 2001: 68).

LITERATŪRA

- Aleksandravičius Egidijus 2003. Biržiška Mykolas, kn.: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, [t.] 3: *Beketeriai – Chakasai*, Vilnius.
- Biržiška (Mykolas) 1935. Kn.: *Lietuviškoji enciklopedija*, t. 3: *Batoras – Bohatta*, Kaunas.
- Biržiškos M. 1919. *Lietuvių dainų literatūros istorija*, [t.] I, Vilnius.
- Biržiškos M. 1920. *Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos*, Vilnius.
- Biržiškos M. 1921. *Dainos keliais: (Vadovėliui bent kiek medžiagos)*, Vilnius.
- Biržiškos M. 1938. *Anuo metu Viekšniuose ir Šiauliuose: (Iš 1882–1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų)*, Kaunas.
- Brazaitis Juozas 1982. *Raštai*, t. 3, Chicago Ill.
- Jovaišas Albinas 2001. Biržiška Mykolas, kn.: *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius.
- Kubilius Vytautas 1995. *XX amžiaus literatūra*, Vilnius.
- Sruoga Balys 2003. M. Biržiška ir mūsų dainos, kn.: Balys Sruoga. *Raštai*, t. 9^l, Vilnius.
- Viskanta Ed. 1932. Prof. Mykolas Biržiška, *Vairas*, Nr. 10.
- Žukas Vladas 1969. Iš tautosakos rinkimo ir spausdinimo istorijos, *Liaudies kūryba*, [t.] I, Vilnius.